BANKI W WARUNKACH NIESTABILNEJ GOSPODARKI

REDAKCJA NAUKOWA **Marta Wiśniewska**

Prace Naukowe
Wyższej Szkoły Bankowej w Gdańsku
Tom 26

Prace Naukowe Wyższej Szkoły Bankowej w Gdańsku – ISSN 1899-9867
www.wsb.gda.pl/prace_naukowe
Tom XXVI/2013 – BANKI W WARUNKACH NIESTABILNEJ GOSPODARKI

Kolegium Wydawnicze:
Monika Wyrzykowska-Antkiewicz – Przewodniczący

Recenzenci:
Prof. nadzw. dr hab. Bożena Kołosowska
Prof. zw. dr hab. Leszek Dziawgo
Prof. zw. dr hab. Jan Szambelańczyk

© Copyright do wydania polskiego Wyższa Szkoła Bankowa w Gdańsku
Treści w całości chronione są przez system Plagiat.pl
Wszelkie prawa zastrzeżone. Zabronione jest kopiowanie, skanowanie (w tym przez Google Inc.), przetwarzanie i rozpowszechnianie w jakimkolwiek celu oraz postaci bez pisemnej zgody autorów i wydawcy.

Zdjęcie (gra ka) udostępnione dzięki:
#39053595 – Economy Of The World© freshidea – Fotolia.com

Projekt okładki: Agnieszka Natalia Bury
DTP: CeDeWu Sp. z o.o.

Wydanie I elektroniczne, Warszawa 2015
ISBN 978-83-7941-204-4

Wydawca:
Wyższa Szkoła Bankowa w Gdańsku
ul. Dolna Brama 8
80-821 Gdańsk
e-mail: redakcja@wsb.gda.pl

Wydanie I, Warszawa 2013
ISSN 1899-9867
ISBN 978-83-61712-53-4

Współwydawca:
CeDeWu Sp. z o.o.
00-680 Warszawa, ul. Żurawia 47/49
e-mail: cedewu@cedewu.pl

ISBN 978-83-7556-614-7
EAN 97883755661147

Spis treści

Wprowadzenie **7**

1. Współczesna bankowość – *quo vadis*? – *Małgorzata Zaleska* **11**
1.1. Problem ufinansowienia świata 13
1.2. Sieć bezpieczeństwa 15
1.2.1. Nadzór makroostrożnościowy 15
1.2.2. *Shadow banking* 17
1.3. Regulacje ostrożnościowe 17
1.4. Działania pomocowe i likwidacyjne 20
1.5. Dobre praktyki 21
1.6. Świadomość i edukacja finansowa 23
Streszczenie/Summary 24
Bibliografia 25

2. Wpływ globalnego kryzysu finansowego oraz zadłużeniowego strefy euro na proces integracji sektora bankowego Unii Europejskiej – *Agnieszka Tkaczyszyn* **27**
2.1. Pojęcie zintegrowanego sektora bankowego 27
2.2. Nowy nadzór bankowy nad rynkiem finansowym Unii Europejskiej 30
2.3. Projekt Unii Bankowej 32
Streszczenie/Summary 37
Bibliografia 38

3. Wnioski z doświadczeń kryzysowych jako podstawa właściwego zarządzania kapitałem i płynnością – nordycki sektor bankowy w latach 1990-2011 – *Dariusz Filar* **41**
3.1. Przyczyny i przebieg nordyckiego kryzysu bankowego w latach 1990-1993 42
3.2. Rządy i banki centralne krajów nordyckich wobec kryzysu bankowego 44
3.3. Funkcjonowanie banków nordyckich w okresie globalnego kryzysu finansowego po 2007 roku 47
Streszczenie/Summary 49
Bibliografia 50

4. Rozwój sektora bankowego w wybranych krajach Bałkanów Zachodnich w latach 2000-2010 – *Katarzyna Kubiszewska* **51**
4.1. Znaczenie sektora bankowego dla rozwoju gospodarek 51
4.2. Rys historyczny Czarnogóry, Kosowa, Serbii oraz Bośni i Hercegowiny 53
4.3. Sytuacja gospodarcza 54
4.4. Struktura systemu bankowego 56
4.5. Pośrednictwo finansowe sektora bankowego 57
4.6. Wyniki finansowe sektora bankowego 62
Streszczenie/Summary 65
Bibliografia 66

5. Banki zagraniczne w chińskim sektorze bankowym – *Andrzej Stępniak, Ewa Cieślik* **69**
5.1. Wpływ kapitału zagranicznego na krajowy rynek bankowy – przegląd literatury 70
5.2. Banki zagraniczne w chińskim sektorze bankowym 73
5.3. Wymogi, jakie muszą spełnić banki zagraniczne wchodząc na rynek chiński 77
Streszczenie/Summary 80
Bibliografia 81

6. Banki komercyjne na rynkach finansowych w niestabilnej gospodarce – *Jerzy P. Gwizdała* **83**
6.1. Porównanie struktury kapitału i majątku wybranych banków 84
6.2. Zmiany cen akcji banków oraz ich zyskowności w latach 2005-2010 88
6.3. Ocena atrakcyjności akcji wybranych banków przez inwestorów 90
Streszczenie/Summary 95
Bibliografia 96

7. Bankowość spółdzielcza w Polsce – wyzwania w II dekadzie XXI wieku – *Janina Laudańska-Trynka* 97
7.1. Pozycja banków spółdzielczych w sektorze bankowym w Polsce 97
7.2. Kondycja ekonomiczna sektora banków spółdzielczych w Polsce 98
7.3. Zagrożenia dla bankowości spółdzielczej w Polsce płynące z regulacji unijnych 102
7.4. Koncepcje zmian w sektorze bankowości spółdzielczej w Polsce jako odpowiedź na regulacje unijne 107
Streszczenie/Summary 111
Bibliografia 111

8. Adekwatność kapitałowa spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych – *Maria Magdalena Golec* 115
8.1. Problem adekwatności kapitałowej zamkniętych spółdzielni kredytowych 116
8.2. Regulacyjne uwarunkowania pomiaru adekwatności kapitałowej unii kredytowych 118
8.3. Regulacyjne wymogi w zakresie bezpieczeństwa kapitałowego spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych w Polsce 120
Streszczenie/Summary 127
Bibliografia 128

9. Praktyki bankowe na rynku detalicznych produktów kredytowych – wybrane zagadnienia – *Katarzyna Pałasz-Boćkowska* 131
9.1. Przyczyny nadmiernego zadłużania się gospodarstw domowych w Polsce 131
9.2. Praktyki bankowe w sektorze detalicznych produktów kredytowych – wybrane zagadnienia 133
9.3. Studium przypadku 136
Streszczenie/Summary 143
Bibliografia 144

10. Wybrane aspekty funkcjonowania odwróconego kredytu hipotecznego – *Marek Czyż* 145
10.1. Istota odwróconego kredytu hipotecznego 145
10.2. Uwarunkowania rozwoju rynku odwróconego kredytu hipotecznego 147
10.3. Symulacja płatności z tytułu odwróconego kredytu hipotecznego 151
Streszczenie/Summary 154
Bibliografia 155

11. Implementacja benchmarkingu w bankowości – *Justyna Zabawa* **157**
11.1. Istota benchmarkingu 157
11.2. Systematyzacja benchmarkingu 160
11.3. Przebieg procesu benchmarkingu w bankowości 163
Streszczenie/Summary 174
Bibliografia 175

12. Marketing doświadczeń w kreowaniu współczesnych usług bankowych – *Monika Boguszewicz-Kreft, Jacek Jaworski* **177**
12.1. Pojęcie marketingu doświadczeń 177
12.1.1. Definicja i istota marketingu doświadczeń 177
12.1.2. Klient docelowy a kreowanie marki 179
12.2. Determinanty i kierunki rozwoju współczesnej bankowości 180
12.2.1. Główne wyzwania dla rozwoju usług świadczonych przez banki 180
12.2.2. Bankowość elektroniczna jako nowoczesny kanał dystrybucji i rozwoju usług bankowych 181
12.3. Idea marketingu doświadczeń a rozwój oferty usług First Direct – analiza przypadku 183
12.3.1. Geneza powstania i przyjęte założenia strategiczne funkcjonowania banku 183
12.3.2. Technologia i personel 184
12.3.3. Kreowanie marki i jej popularyzacja 186
12.3.4. Działania promocyjne i reklamowe 187
12.3.5. Produkty i ich cena 189
12.3.6. Osiągnięcia 190
Streszczenie/Summary 191
Bibliografia 191

Wprowadzenie

Skutki kryzysu zainicjowanego w 2007 roku na rynkach nieruchomości i kredytów hipotecznych występują nadal, pomimo upływu już kilku lat od jego apogeum. Przejawem tego jest druga fala kryzysu, która w latach 2011-2012 ogarnęła większość krajów Unii Europejskiej. Ujemna dynamika PKB oraz wysoki ponad miarę dług publiczny, to przejawy turbulencji i zarazem atrybuty nawracającego kryzysu.

Banki odegrały w kryzysie kluczową rolę. Za ich sprawą kryzys przybrał wymiar globalny. Banki są także beneficjentami polityki interwencyjnej, która spowodowała wspomniany powyżej wysoki dług publiczny. W tym kontekście powstaje pytanie, jak obecnie funkcjonują banki. Jest to *de facto* pytanie o zmiany w prawnych regulacjach i w rynkowych zachowaniach banków, a dokładniej o to, czy ich funkcjonowanie nie zagraża kolejnymi turbulencjami na rynkach finansowych.

Pytanie powyższe jest głównym motywem opracowań znajdujących się w tym tomie *Prac Naukowych*. Pierwszy z rozdziałów, autorstwa **Małgorzaty Zaleskiej**, zawiera między innymi dyskurs dotyczący optymalnego stopnia ufinansowienia gospodarki oraz budowania systemu (sieci) bezpieczeństwa sektora finansowego w Unii Europejskiej. Kwestie te omawiane są w związku z prowadzonymi współcześnie pracami projektowymi co do ustanowienia unii bankowej, która zdaniem Autorki powinna być nieprzeregulowana. Omówione są w rozdziale również zagadnienia tzw. *shadow banking, regulacji ostrożnościowych, czy dobrych praktyk w audycie wewnętrznym w bankach*.

W rozdziale drugim napisanym przez **Agnieszkę Tkaczyszyn**, wychodząc z kryzysu zadłużeniowego strefy euro, jako skutku kryzysu na globalnym rynku finansowym, uzasadnia się potrzebę powstania nowego systemu nadzoru bankowego oraz unii bankowej krajów Unii Europejskiej. Modernizowanie nadzoru i unia bankowa postrzegane są przez Autorkę jako warunki *sine qua non* dalszej integracji europejskiej.

Autor kolejnego, trzeciego rozdziału – **Dariusz Filar** – dokonuje retrospekcji doświadczeń banków w krajach nordyckich. Ich modernizacja rozpoczęta w latach 80. i pogłębiona w związku z kryzysem w latach 90. poprzedniego stulecia sprawiła, że banki te są obecnie w sytuacji zdecydowanie korzystniejszej niż inne banki europejskie. W konkluzji Autor stwierdza, że imitacja rozwiązań wynikających z doświadczeń banków nordyckich i wdrożonych w tych bankach, może być istotnym sposobem pozwalającym przeciwstawić się przez banki w innych krajach obecnemu kryzysowi.

Następne dwa rozdziały dotyczą funkcjonowania banków w krajach pozaunijnych. W pierwszym z nich **Katarzyna Kubiszewska** w pozytywnym świetle przedstawia powstanie i rozwój systemów bankowych w wybranych państwach, które uzyskały niepodległość po rozpadzie Jugosławii. Przedstawiony tu dyskurs argumentuje, że w państwach tych powstał nowoczesny sektor bankowy, który sprzyja rozwojowi gospodarczemu i który względnie dobrze spisuje się w czasie ostatniego kryzysu ryn-

ków finansowych. Drugi ze wspomnianych powyżej rozdziałów, autorstwa **Ewy Cieślik** i **Andrzeja Stępniaka**, traktuje o bankach zagranicznych funkcjonujacych w Chinach. Pomimo zniesienia formalnych barier dla banków zagranicznych wynikających z wymogów Światowej Organizacji Handlu (WTO), znaczenie banków zagranicznych na chińskim rynku usług bankowych posiada niewielki wymiar. Udział tych banków w aktywach całego sektora bankowego w Chinach kształtuje się bowiem na poziomie około 2%. Główną przyczyną tego faktu jest według Autorów wybiórcze przeprowadzenie dotychczasowych reform systemu ekonomicznego. W Chinach – ich zdaniem – w dalszym ciągu funkcjonuje nie liberalna, lecz „socjalistyczna gospodarka rynkowa".

Kolejną grupę stanowią trzy rozdziały, w których traktuje się o bankowości komercyjnej i spółdzielczej. **Jerzy P. Gwizdała**, w pierwszym z nich, przeprowadza analizę komparatywną banków komercyjnych na rynku amerykańskim, brytyjskim i polskim w latach 2005-2010, a więc przed globalnym kryzysem i w pierwszych latach jego trwania. Przedmiotem tej analizy jest sytuacja finansowa wybranych banków komercyjnych na wymienionych trzech rynkach. W wyniku przeprowadzonej analizy uargumentowano tezę, że banki komercyjne w Polsce, w porównaniu z bankami z rynku amerykańskiego i brytyjskiego, zdecydowanie słabiej odczuły skutki globalnego kryzysu finansowego.

W następnym rozdziale wyodrębnionej powyżej grupy **Janina Laudańska-Trynka** traktuje o wyzwaniach, przed którymi znajduje się bankowość spółdzielcza w Polsce. Pomimo względnej stabilności funkcjonowania, w tym również w okresie kryzysu, polskie banki spółdzielcze charakteryzują się słabą pozycją rynkową wynikającą z niskiej w stosunku do banków komercyjnych efektywności. Przy tym proces konsolidacji, który banki te musiały przejść po wstąpieniu Polski do UE poprawił stan ich wyposażenia kapitałowego, lecz wykorzystanie pozostającego w ich dyspozycji kapitału charakteryzuje się niską aktywnością. Niska aktywność, której skutkiem jest niska efektywność funkcjonowania banków spółdzielczych, generuje niewątpliwie poważne wyzwania na przyszłość. Autorka argumentuje jednak, że największym dla banków spółdzielczych wyzwaniem są regulacje unijne. Rekomendacje Komitetu ds. Nadzoru Bankowego w Bazylei ogłoszone w 2010 roku powodują, że polska bankowość spółdzielcza stoi przed kolejnym etapem głębokiej modernizacji, a w tym dalszej konsolidacji.

Rozdział trzeci omawianej grupy – opracowany przez **Marię Magdalenę Golec** – opisuje przewidywane konsekwencje unormowań ustawowych wprowadzonych w 2012 roku, dotyczących funkcjonowania spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych. Przeprowadzony w opracowaniu dyskurs zmierza do uzasadnienia, że wprowadzone regulacje spowowodują większe podobieństwo kas spółdzielczych do banków niż do finansowych instytucji parabankowych. W szczególności rzecz dotyczy dostosowania funduszy własnych do rozmiarów dzialności kas i tym samym zwiększenia współczynnika ich wypłacalności oraz włączenia kas pod nadzór KNF.

Pozostałe, końcowe cztery rozdziały zawarte w tym tomie Prac Naukowych dotyczą produktów bankowych lub sposobów zachowań banków na rynku. Rozdział napisany przez **Katarzynę Pałasz-Boćkowską** omawia rynkową politykę banków wobec

gospodarstw domowych. Zdarza się, że zachowania banków na rynku bywają niezgodne z zasadami etyki biznesu i przyczyniają się do podejmowania nieracjonalnych decyzji zaciągania kredytów, które powodują nadmierne zadłużenie. Autorka wskazuje, że aby temu zapobiec konieczne są działania polegające na prawnej ochronie konsumentów przed nieetycznymi zachowaniami banków, edukacji konsumentów oraz zwiększenia ich dostępu do rzetelnej informacji.

Marek Czyż w kolejnym rozdziale zajmuje się natomiast szczególnym produktem bankowym, jakim jest odwrócony kredyt hipoteczny. Produkt ten, pomimo że znany jest od pewnego już czasu, nie zdołał upowszechnić się na większą skalę, zarówno na polskim, jak i europejskim rynku. Głównym przedmiotem dyskursu są potencjalne możliwości i warunki rynkowego upowszechnienia produktu kredytu z odwróconą hipoteką. Zarządzanie jakością usług bankowych poprzez stosowanie benchmarkingu stanowi z kolei treść rozdziału autorstwa **Justyny Zabawa**. Metoda benchmarkingu jest tu traktowana jako istotne wyzwanie dla współczesnych banków, działających na wysoce konkurencyjnym rynku.

Rozdział zamykający omawiany tom *Prac Naukowych* został napisany przez **Monikę Boguszewicz-Kreft i Jacka Jaworskiego**. Autorzy zajmują się w nim koncepcją marketingu doświadczeń. Implementacja jej założeń do praktyki kreowania współczesnych produktów bankowych może – jak wynika *implicite* z treści artykułu – ograniczyć wprowadzanie na rynek produktów „toksycznych". Tym samym może być czynnikiem stabilizującym rynek i jednocześnie zwiększającym bezpieczeństwo klientów banków. Powyższe kwestie zostały zilustrowane przypadkiem wprowadzenia i rozwoju usług First Direct przez brytyjski Middland Bank (od 1992 r. HSBC Holdings).

W reasumpcji pozwolę sobie stwierdzić, że oferowany Czytelnikom tom *Prac Naukowych Banki w warunkach niestabilnej gospodarki* zawiera interesujące i zarazem cenne pod względem naukowym opracowania. Dziękuję Autorom za możliwość współpracy.

Redaktor naukowy
Marta Anastazja Wiśniewska

1

Współczesna bankowość – *quo vadis*?

*Małgorzata Zaleska**

Współczesną bankowość dotknął głęboki kryzys, który trwa już 5 lat i wciąż poruszamy się po „ruchomych piaskach". Od czasu do czasu „sztorm cichnie", ale wciąż występują kolejne fale i burze (jedynie z lokalnymi przejaśnieniami). Tak jak kryzys narastał latami, a nawet dekadami, tak proces wychodzenia z niego też będzie długi. Z jednej strony można przyzwyczaić się do działania w turbulentnych czasach, ale z drugiej strony nie powinno oznaczać to obojętności.

Istotne jest zatem określenie cech charakterystycznych współczesnego kryzysu oraz wyzwań stojących, w związku z powyższym, w zakresie stabilności finansowej. Zdiagnozowanie wspomnianych wyzwań oraz ich analizę przyjąć należy więc jako główny cel niniejszego opracowania. Dokonane zostanie to w drodze studiów materiałów źródłowych, głównie projektów działań i regulacji antykryzysowych, wspartych wiedzą oraz doświadczeniem eksperckim.

Cechami charakterystycznymi współczesnego kryzysu są:

- globalny zasięg (w zasadzie nie ma „wysp" odizolowanych od turbulencji),
- bankructwa kolejnych instytucji finansowych poza granicami Polski (na przykład od 2008 r. do końca pierwszego półrocza 2012 r. w USA upadło 445 banków),
- spadek dostępu do płynności,
- wzrost awersji do ryzyka,
- pogorszenie stanu finansów publicznych niektórych krajów,
- zwiększenie potrzeb pożyczkowych państw,
- gwałtowny wzrost zadłużenia w relacji do PKB,
- upadek koncepcji *„risk free"* (trudność ze wskazaniem inwestycji wolnych od ryzyka), co utrudnia lub wręcz uniemożliwia stosowanie różnych koncepcji i modeli służących do konstrukcji portfeli inwestycyjnych (na przykład modeli Markowitza, Tobina, Sharpa),
- wzrost rentowności obligacji rządowych,
- obniżenie ratingów niektórych krajów i instytucji finansowych.

* Prof. zw. dr hab., Szkoła Główna Handlowa

Jednymi z najistotniejszych wyzwań stojących w obliczu współczesnego kryzysu, w zakresie stabilności finansowej, są:

- określenie optymalnego poziomu ufinansowienia świata, w tym skali działalności bankowej,
- ukształtowanie właściwej sieci bezpieczeństwa sektora finansowego,
- określenie optymalnego zakresu regulacji ostrożnościowych i obciążeń instytucji finansowych, w tym banków,
- zorganizowanie właściwej struktury działań pomocowych i likwidacyjnych, w przypadku wystąpienia problemów pojedynczych instytucji finansowych, w tym banków,
- wypracowanie dobrych praktyk funkcjonowania rynków finansowych,
- podnoszenie wiedzy finansowej społeczeństwa.

Niektóre z wyżej wskazanych wyzwań są podnoszone równocześnie przy okazji prezentacji zarysu koncepcji europejskiej unii bankowej, czyli zintegrowanych ram finansowych. Koncepcja ta jest obecnie najdalej idącym pomysłem zmian w europejskim systemie bankowym, sformułowanym przez struktury unijne i Europejski Bank Centralny (EBC). Unia bankowa stanowić ma jeden z czterech filarów zmienionej unii gospodarczej i walutowej. Obok zintegrowanych ram finansowych, nowa wizja odnosi się do:

- zintegrowanych ram budżetowych,
- zintegrowanych ram polityki gospodarczej,
- zapewnienia niezbędnej legitymacji demokratycznej i odpowiedzialności za podejmowanie decyzji w ramach unii gospodarczej i walutowej.

Na samą unię bankową mają składać się zaś dwa kluczowe elementy, tzn.:

- jednolity europejski nadzór bankowy, który miałby zagwarantować skuteczne stosowanie norm ostrożnościowych, kontrolę ryzyka i prewencję kryzysową w całej Unii Europejskiej (UE),
- wspólne, europejskie ramy w zakresie gwarancji depozytów oraz restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji banków.

Wśród kluczowych parametrów jakie muszą zostać przesądzone w procesie budowy unii bankowej jest m.in. szczególnie istotna dla Polski kwestia, tj. czy unia ta obejmie wyłącznie kraje strefy euro, czy też wszystkie państwa należące do UE. Nawet jednak, jeśli zostanie wybrany pierwszy wariant, zasadniczą kwestią będzie tryb sprawowania nadzoru nad podmiotami zależnymi (np. polskimi bankami krajowymi), których matki mają siedziby w krajach strefy euro. Drugim istotnym problemem, który musi zostać rozstrzygnięty na etapie konstrukcji fundamentów unii bankowej jest kwestia tego, kto będzie sprawował nadzór bankowy. Warto przy tym zwrócić uwagę, iż każde rozwiązanie zakładające powierzenie nadzoru instytucji już istniejącej (np. EBC lub EBA – *European Banking Authority*, czyli Europejskiemu Organowi Nadzoru Bankowego), czy też nowo powołanej ma swoje wady i zalety, a przy tym może być

pewnym wzorem, czy wręcz sugestią dla rozwiązań krajowych w państwach spoza unii bankowej. Ostatnim, nie mniej ważnym, problemem jest właściwe zaprojektowanie zasad gwarantowania depozytów oraz funduszy likwidacyjnych w ramach unii bankowej, w tym określenie kto i ile będzie na nie płacił.

Równocześnie trudno jest na tym etapie jednoznacznie ocenić czy docelowy kształt unii bankowej będzie korzystny dla wszystkich krajów, w tym dla Polski. Nie wnikając w szczegóły można jednak stwierdzić, iż rozwiązanie, które będzie wzmacniało nadzór nad bankami, a przy tym wiązało uprawnienia nadzorcze z odpowiedzialnością za podejmowane działania może być korzystne. Nie może przy tym dojść do sytuacji, w której decyzje dotyczące podmiotów polskiego sektora będą podejmowane w oderwaniu od skutków, jakie mogą one generować chociażby dla krajowego systemu gwarantowania depozytów, czy budżetu państwa.

1.1. Problem ufinansowienia świata

Rynki finansowe już dawno oderwały się od fundamentów i zaczęły tworzyć byt sam w sobie. Aktywa banków na świecie stanowią bowiem 171% globalnego PKB, a powiększone o kapitalizację giełd i dłużne papiery wartościowe 407% światowego PKB. Widać przy tym różnicę w strukturze rynków finansowych w poszczególnych regionach świata, w tym większe uzależnienie od banków w strefie euro niż w gospodarce USA.

Tabela 1.1. Poziom ufinansowienia świata i jego wybranych obszarów

Region	Aktywa banków	Kapitalizacja giełd	Dłużne papiery wartościowe		Łącznie
			Rządowe	Prywatne	
Świat	171	87	65	84	407
Strefa euro	254	47	72	132	505
USA	99	119	77	146	441
Japonia	204	75	212	46	536

Źródło: MFW.

Stopień ufinansowienia poszczególnych krajów, mierzony udziałem aktywów największych pięciu banków w PKB kraju, jest zróżnicowany. Zauważyć można przy tym, że współczesny kryzys dotknął zarówno kraje bardzo ubankowione, jak i mniej uzależnione od sektora bankowego.

Nadmienić trzeba także, że na tle innych krajów polski sektor bankowy nie jest znaczący. Także banki działające w Polsce na tle największych globalnych, ważnych systemowo banków nie są znaczące. Na przykład największy polski bank – PKO BP SA posiada aktywa w wysokości 43,2 mld euro (co stanowi 11,7% polskiego PKB), a największy globalny bank – Deutsche Bank, legitymuje się aktywami wartości 2,2 bln euro, które stanowią 84,2% PKB Niemiec.

Tabela 1.2. Udział aktywów największych pięciu banków w PKB kraju

Kraj	Poziom
Cypr, Luksemburg, Malta	ponad 500%
Irlandia	400-500%
Dania, Holandia	300-400%
Belgia, Portugalia, Wielka Brytania	200-300%
Austria, Estonia, Finlandia, Francja, Grecja, Hiszpania, Łotwa, Słowenia, Szwecja	100-200%
Bułgaria, Czechy, Litwa, Niemcy, Słowacja, Węgry, Włochy	50-100%
Polska, Rumunia	poniżej 50%

Źródło: EBC.

Tabela 1.3. Aktywa G-SIFIs (*Global Systemically Important Financial Institutions*) w porównaniu do PKB

Nazwa G-SIFI	Aktywa banku (bln euro)	Aktywa/PKB kraju macierzystego (%)
Deutsche Bank	2,2	84,2
Mitsubishi UFJ	2,1	50,1
HSBC	2,0	113,5
BNP Paribas	2,0	98,9
Barclays	1,9	107,9

Źródło: Eurostat, EBC, dane sprawozdawcze banków.

Tabela 1.4. Aktywa PL-SIFIs (polskich SIFIs) w porównaniu do PKB

Nazwa PL-SIFI	Aktywa banku (mld euro)	Aktywa/PKB Polski (%)
PKO BP SA	43,2	11,7
PEKAO SA	33,2	9,0
BZ WBK SA + KB SA	23,1	6,2
BRE BANK SA	22,4	6,1
sektor BS	18,6	5,1

Źródło: GUS, NBP, dane sprawozdawcze banków.

Trzeba także odnotować, że aż 28 z 29 zidentyfikowanych globalnych, ważnych systemowo instytucji finansowych działa bezpośrednio lub pośrednio w Polsce. Polskie podmioty zależne przynoszą przy tym ponadprzeciętne zyski swoim grupom, w porównaniu do ich niskiego udziału w pozycjach bilansowych. Uogólniając, posiadając kilkuprocentowy udział w aktywach grupy generują kilkadziesiąt procent zysku całej grupy. Można zatem stwierdzić, że są one „kurami znoszącymi złote jajka".

Na tle powyższego można odnotować, że także w bankowości „małe jest piękne" i stwarza mniejsze ryzyko. Toteż jedną z propozycji, w odpowiedzi na współczesny kryzys, jest różnicowanie regulacji w zależności od wielkości banku, zgodnie z zasadą: im większy bank, tym bardziej rygorystyczne regulacje mają go obowiązywać i odwrotnie. Oznacza to tym samym „szycie" regulacji na miarę wielkości banku. Nie jest to nowe podejście, bowiem polskie banki spółdzielcze już dawno postulowały, aby odnosiły się do nich mniej rygorystyczne regulacje niż do banków komercyjnych.

W Polsce idea powyższa nie jest jednak dotychczas wdrażana, przy czym w innych systemach bankowych już występuje.

Tabela 1.5. Udział aktywów i zysków polskich „córek" w analogicznych wielkościach grupy

Nazwa grupy bankowej	Nazwa polskiego podmiotu zależnego	Udział w aktywach grupy (%)	Udział w zysku grupy (%)
BCP	Bank Millennium SA	11,7	26,9
Commerzbank	BRE Bank SA	2,8	9,1
ING	ING BSK SA	1,3	41,0
Unicredit	PEKAO SA	3,5	48,7

Źródło: UKNF.

Tabela 1.6. Różnicowanie regulacji nadzorczych w zależności od wielkości banku – dodatkowe bufory kapitałowe dla globalnych, ważnych systemowo instytucji finansowych

W wysokości 1-3,5% aktywów ważonych ryzykiem (ustalane na bazie modelu scoringowego) do 1.01.2019 r.
BNP Paribas, HSBC, Royal Bank of Scotland – dodatkowy bufor 2,5% aktywów ważonych ryzykiem
Barclays, Deutsche Bank – dodatkowy bufor 2,0% aktywów ważonych ryzykiem

Źródło: EBC, EBA

Alternatywą w stosunku do różnicowania regulacji nadzorczych jest określenie, na wzór rozwiązań amerykańskich, maksymalnego udziału pojedynczej instytucji finansowej w rynku finansowym lub PKB kraju macierzystego. Rozwiązanie to wydaje się godne rozważenia, przy czym nie jest ono popularne.

1.2. Sieć bezpieczeństwa

W dotychczasowej sieci bezpieczeństwa sektora finansowego funkcjonuje, lepiej bądź gorzej, nadzór nad rynkiem bankowym na poziomie „średnim" (tzw. nadzór mikroostrożnościowy), przy braku sformalizowanego nadzoru na najwyższym poziomie (makroostrożnościowym) i najniższym (odniesionym do *shadow bankingu*).

1.2.1. Nadzór makroostrożnościowy

Jednym z doświadczeń wypływających ze współczesnego kryzysu jest dostrzeżenie problematyki ryzyka systemowego, przejawiającego się m.in. w możliwości kumulacji pojedynczych rodzajów ryzyka. Mają na to wpływ także nierównowagi gospodarcze. Powyższe legło u podstaw idei powołania europejskiego nadzoru makroostrożnościowego, w postaci Europejskiej Rady Ryzyka Systemowego (European Systemic Risk Board – ESRB).

Jako główne rodzaje ryzyka systemowego ESRB uznała w czerwcu 2012 r.:

- możliwość pogłębiania się kryzysu zadłużeniowego w strefie euro,
- możliwość dalszego spadku zysków banków, wynikającego ze spowolnienia i materializacji ryzyka kredytowego w bankach,
- prawdopodobieństwo nadmiernego delewarowania się banków.

Powołanie ESRB i określenie rodzajów ryzyka systemowego nie kończy, a wręcz oznacza rozpoczęcie procesu budowy całej skomplikowanej infrastruktury nadzoru makroostrożnościowego. Konieczne jest bowiem m.in. wypełnienie treścią powołanego szkieletu instytucjonalnego, w tym wypracowanie właściwych relacji z innymi ogniwami sieci bezpieczeństwa (np. Komisją Europejską – KE). W przeciwnym przypadku wystąpi bowiem zjawisko „pączkowania" organów, powielania się kompetencji i odpowiedzialności. Wyzwaniem jest także zbieranie i przechowywanie danych potrzebnych do sprawowania nadzoru, a ponadto zapewnienie ich spójności, co najmniej na poziomie europejskim. Dodatkowo powinny one obejmować nie tylko dane z rynków finansowych, ale także z gospodarki realnej. Toteż zmiana sprawozdawczości, w krótkim czasie, jest już w zasadzie pewna. Przesądzona jest także zmiana krajowych struktur nadzorczych. Zgodnie z zaleceniem ESRB w każdym kraju unijnym ma być bowiem powołany krajowy organ nadzoru makroostrożnościowego, przy wiodącej roli banku centralnego.

Zaawansowane prace nad powołaniem makroostrożnościowych nadzorów krajowych trwają m.in. w Niemczech, Danii i Finlandii. W przypadku wszystkich wyżej wymienionych krajów organ nadzorczy ma mieć postać kolegialną. W przypadku nadzoru niemieckiego, Komitet Stabilności Finansowej ma składać się z 10 osób, w tym po 3 przedstawicieli ministerstwa finansów, banku centralnego i urzędu nadzoru usług finansowych oraz z szefa agencji stabilizacji rynku (z głosem doradczym). W Danii Komitet też ma składać się z 10 członków, w tym 2 z banku centralnego, 2 z nadzoru finansowego, 3 z ministerstwa finansów i 3 niezależnych ekspertów. W przypadku Finlandii planuje się powołanie w skład Komitetu reprezentantów tylko 3 instytucji: banku centralnego, nadzoru finansowego i ministerstwa finansów. Równocześnie na przewodniczącego takich organów proponuje się albo przedstawiciela ministerstwa finansów (Niemcy), albo banku centralnego (Dania). Z powyższego wynika zaś, że nie zawsze dąży się do zapewnienia wiodącej roli banku centralnego w strukturach nadzoru makroostrożnościowego.

Prace w omawianym zakresie trwają także w Polsce. Konieczna jest przy tym, podobnie jak w innych krajach, zmiana prawodawstwa. Polski organ nadzoru makroostrożnościowego ma być również ciałem kolegialnym, złożonym m.in. z przedstawicieli instytucji tworzących sieć bezpieczeństwa finansowego w Polsce. Na czele tego organu ma stać Prezes Narodowego Banku Polskiego, którego będzie wspierał sekretariat umiejscowiony w banku centralnym. Polski nadzór makroostrożnościowy ma wydawać zalecenia i ostrzeżenia, a także będzie miał instrumenty oddziaływania na ryzyko systemowe (m.in. ma ustalać wysokość buforów – antycyklicznego i systemowego – nakładanych na banki). Ma on także wskazywać listę instytucji finansowych

ważnych systemowo działających w Polsce, co również będzie stanowiło nowość w polskim systemie finansowym.

1.2.2. *Shadow banking*

Od pewnego czasu coraz częściej wspomina się o *shadow banking*, czyli bankowości cienia lub inaczej szarej bankowości, lub jeszcze inaczej równoległym systemie bankowym. W rzeczywistości *shadow banking* jest niekontrolowanym systemem parabankowym. Trzeba przy tym zaznaczyć, że brak jest w zasadzie jednej definicji *shadow banking* i potocznie jest on utożsamiany z szeroko rozumianym rynkiem pośredników kredytowych. Powyższe utrudnia zaś m.in. „ucywilizowanie" działalności omawianego, coraz bardziej istotnego, segmentu rynku finansowego. Wartość światowego *shadow bankingu* stanowi bowiem kilkadziesiąt bilionów euro, tj. ponad połowę aktywów globalnego systemu bankowego. Równocześnie znaczenie *shadow bankingu* będzie nadal, z dużym prawdopodobieństwem wzrastało, m.in. z uwagi na wzrost liczby wykluczonych i bezrobotnych, dla których system bankowy jest niedostępny i niezrozumiały oraz ze względu na dalsze zaostrzanie bankowych regulacji nadzorczych.

Trudności w precyzyjnym oszacowaniu skali działalności i ryzyka płynącego z istnienia *shadow bankingu* wynikają także z braku precyzyjnych danych sprawozdawczych. Rynek ten jest bowiem „wyjęty" spod nadzoru bankowego i systemu gwarantowania depozytów. Wiadomo przy tym, że instytucje funkcjonujące na rynku *shadow bankingu* podejmują istotne ryzyko, m.in. w drodze stosowania wysokiej dźwigni finansowej. Można mieć tylko nadzieję, że ryzyko to jest dobrze zabezpieczone i *shadow banking* nie okaże się *„black bankingiem"*. Równocześnie na rynkach finansowych nadzieja nie powinna być głównym wyznacznikiem oceny ryzyka. Dlatego też podejmowane są dyskusje na temat uregulowania działalności instytucji funkcjonujących na rynku *shadow bankingu*. KE wydała w tej sprawie Zieloną Księgę, prezentującą założenia przyszłego nadzorowania rynku *shadow bankingu*. Proces przygotowywania dyrektywy w tym zakresie będzie jednak z pewnością długi i pytaniem otwartym pozostaje czy mamy na to tak dużo czasu.

Tworząc regulacje dla instytucji *shadow bankingu* pamiętać należy przy tym, iż nie powinny być one kopią regulacji odniesionych do banków. Przepisy te powinny być „szyte na miarę" *shadow bankingu* i nie powinny doprowadzić do „likwidacji" omawianego rynku. „Ucywilizowany" *shadow banking* nie jest bowiem zły z założenia.

1.3. Regulacje ostrożnościowe

W odpowiedzi na kryzys nastąpiło tsunami regulacyjne. Wśród regulacji bankowych jednymi z najistotniejszych propozycji są *Basel III* i jej unijne odpowiedniki CRD IV i CRR, określane jako pakiet CRD IV. Z dwóch wymienionych powyżej,

unijnych dokumentów poważniejszym wyzwaniem może okazać się CRR, które jest rozporządzeniem, a zatem charakteryzuje się mniejszą elastycznością niż dyrektywa w procesie implementacji do prawodawstwa krajowego.

Termin wdrożenia nowych postanowień jest rozłożony w czasie, a jednocześnie może ulec wydłużeniu ze względu na wciąż trwające uzgodnienia finalnej wersji dokumentów. Warto przy tej okazji nadmienić, iż są nadal kraje, które nie zakończyły procesu wdrażania wcześniejszej wersji dokumentu – *Basel II* (m.in. Argentyna, Chiny, Rosja, USA).

Nowym regulacjom przyświeca stara filozofia myślenia, zgodnie z którą bezpieczeństwo banku, skala podejmowanego ryzyka determinowane są wysokością funduszy własnych. W uproszczeniu zmiany zaproponowane w *Basel III* i pakiecie CRD IV polegające na zwiększeniu dotychczasowych wymogów kapitałowych i wprowadzeniu nowych (m.in. buforów ochronnego, antycyklicznego i systemowego). O ile minimalny poziom współczynnika wypłacalności wynosił dotychczas 8%, to po zmianach, przy założeniu nałożenia maksymalnych buforów, może być to poziom co najmniej 16% (a od 2015 r. 18%).

W praktyce oznacza to konieczność zmniejszania ekspozycji na ryzyko (określane jako delewarowanie) lub podnoszenia przez banki swoich funduszy własnych, co tym samym powoduje dalsze zwiększanie skali ich działalności. Do końca pierwszego półrocza 2012 r. na delewarowanie przypadło 24% potrzeb, a 76% koniecznych środków europejskie banki pozyskały poprzez wzrost funduszy własnych. O ile początkowo, w związku z nowymi regulacjami, KE sygnalizowała potrzebę dokapitalizowania wszystkich unijnych banków w kwocie 460 mld euro, o tyle w 2012 r. wskazała, iż tylko 154 największe banki będą potrzebowały 545 mld euro dodatkowego kapitału. Tym samym na powyższym przykładzie widać niekonsekwencje działań w zakresie rozwiązania problemu bezpieczeństwa i skali działalności bankowej. Przyczynia się to bowiem do wzrostu wielkości banków, czyli kultywowania instytucji dużych, ważnych systemowo, „zbyt dużych, żeby upaść", a jednocześnie stwarzających zagrożenie dla stabilności rynków finansowych.

Nowe regulacje charakteryzują się równocześnie wysokim stopniem złożoności (np. pakiet CRD IV liczy ponad tysiąc stronic tekstu), co powoduje m.in. wzrost ryzyka operacyjnego, w tym prawnego. Wspomnieć trzeba także, że wdrożenie każdej zmiany czy nowych przepisów kosztuje. Tymczasem jako koszty wdrożenia pakietu CRD IV podaje się tylko kwotę brakujących funduszy własnych w bankach, a nie są to przecież wszystkie koszty.

Pamiętać należy również, że inne regulacje powinny być odniesione do banków depozytowo-kredytowych, a inne do banków inwestycyjnych. Tymczasem podział na wspomniane rodzaje bankowości zaciera się, bowiem banki oferują jednocześnie różnorodne instrumenty finansowe. Wśród banków działających w Polsce najbardziej depozytowo-kredytową działalność prowadzą banki spółdzielcze, które będą musiały spełniać takie same wymagania regulacyjne, jak duże, globalne banki.

Banki spółdzielcze działające w Polsce nie powinny mieć istotnych problemów z osiągnięciem norm zapisanych w pakiecie CRD IV w zakresie współczynników adekwatności kapitałowej. Większym wyzwaniem dla niektórych z nich może być zaś spełnienie nowych norm płynności.

Tabela 1.7. Wpływ pakietu CRD IV na polskie banki spółdzielcze

Współczynnik	Wartość docelowa	Liczba banków niespełniających normy na XII 2011 r.	
		bez funduszy udziałowych	z funduszami udziałowymi
funduszy zasadniczych	4,5%	13	2
+ bufor ochronny	7,0%	39	16
+ bufor antycykliczny	9,5%	119	75
+ bufor systemowy	12,5%	270	209
funduszy podstawowych	6,0%	14	0
wypłacalności	8,0%	17	0

Źródło: NBP.

Podkreślić należy równocześnie, iż w regulacjach unijnych brak jest uwzględnienia specyfiki banków spółdzielczych, chociażby z uwagi na potencjalny problem braku wliczania ich funduszy udziałowych (czyli podstawowych) do funduszy własnych w rachunku adekwatności kapitałowej. Regulacje unijne są bowiem „szyte" głównie z punktu widzenia dużych, a nie lokalnych podmiotów. Nie są one „szyte" na miarę każdego kraju i każdego banku z osobna.

Tabela 1.8. Wysokość współczynnika wypłacalności w niektórych europejskich sektorach bankowych

Kraj	Współczynnik wypłacalności na koniec 2011 r.
Polska	13,13%
banki spółdzielcze	13,44%
Austria	18,52%
banki spółdzielcze Raiffeisen	19,74%
banki spółdzielcze Volksbank	13,09%
Holandia	13,48%
Hiszpania	12,40%
Włochy	13,50%

Źródło: EBC, dane sprawozdawcze banków.

Przypomnieć należy także, że miary wypłacalności – w oderwaniu od innych wskaźników – nie są w stanie kompleksowo zobrazować sytuacji finansowej banku, jego realnych problemów. Współczynniki adekwatności kapitałowej wykazują się ułomnością, co potwierdzają m.in. ich wysokie wartości w hiszpańskim sektorze bankowym, dotkniętym istotnymi problemami. Współczynniki te nie uwzględniają bowiem wszystkich rodzajów ryzyka w działalności bankowej (np. pasywnego ryzyka kredytowego), a także traktują niektóre instrumenty (np. rządowe papiery wartościo-